

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

УДК 37.015.31:172.15

О. С. Кондур

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ У СУЧАСНІЙ ОСВІТНЬО-ВИХОВНІЙ ПАРАДИГМІ

Традиційна освітня парадигма поєднювала управління, виховання і навчання. У глобально-інтеграційних умовах сучасна парадигма декларує потребу навчити соціально-відповідально і морально-ціннісно діяти, самоуправляти, розвиватися. Тобто єдність навчання, виховання та розвитку. Тому серед стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти визначена «модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді» [1]. Освітня система, кожен навчальний заклад повинні створювати освітньо-виховне фахове і творче середовище для навчання і виховання, а не звично нав'язувати соціальні, виховні та навчальні норми, управлінські стандарти, як це робилось в умовах традиційної педагогічної парадигми. Сучасні моделі виховання і освіти мають навчати людей вивченню соціуму, системи знань та самодослідженню. Адже «немає такого поняття, як нейтральний освітній процес. Освіта також є і інструмент, який використовується, щоб сприяти інтеграції молодого покоління в логіку наявної системи, і призводить або до підпорядкування їй (цій системі), або стає «практикою свободи», за допомогою якого люди обходяться критично і творчо з дійсністю і відкривають (виявляють), як брати участь у перетворенні їх-нього світу» [2, с. 4]. При цьому освітньо-виховні моделі не повинні бути відірвані від системи моральних, соціальних цінностей.

В умовах європейської глобалізації та інтеграції відбувається «стирання» не тільки міждержавних кордонів, але й нівелювання національних цінностей. Тому формування національно-культурної ідентичності молоді набуває актуальності.

Ч. Тейлор писав у книзі «Етика автентичності» [3], «що ми розуміємо під «ідентичністю». Це «хто ми», «звідки ми є». Власне, це підґрунтя, на якому наші смаки й бажання, думки і прагнення набувають смислу. Якщо певні речі, які я ціную найбільше, доступні для мене лише у стосунках з особою, яку я люблю, вона стає внутрішньо притаманною моїй ідентичності» [4, с. 202]. Питання української національно-культурної ідентичності досліджували такі вчені, як Т. Гончарук і М. Шумка, М. Козловець, Л. Нагорна, М. Розумний, М. Степико,

О. Титар [5; 6; 7; 8; 9; 10] та інші. Зокрема, М. Степико відзначає, що «український етнос і його нація кристалізувався й дотепер існує у власному етноареалі й довкола нього» [9, с. 227].

У Законі України «Про освіту» відзначено, що «засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій» [11, стаття 6]. Сучасну культурну та національну ідентичність молоді, шляхи і проблеми в її формуванні вивчали І. Бех, К. Журба, О. Титар, Г. Філіпчук, І. Шкільна [12; 13; 14; 15; 16] та інші.

Національна ідентичність більш уніфікована та однозначна. Як вважає Е. Сміт, нація – це сукупність людей, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів [17, с. 23]. Національна ідентичність людини є її ідентичність і почуття приналежності до однієї держави або однієї нації, незалежно від свого юридичного статусу громадянства. Для нації національна ідентичність – це почуття єдиного цілого зі своїми особливими традиціями, мовою, культурою і політикою.

На відміну від національної культурна ідентичність більш амбівалентним. Культурна ідентичність виникає при ототоженні індивіда з певними культурними моделями та цінностями, усталеними у певній спільноті. Залежно від культурного самовизначення особистості формується її внутрішній духовний світ і світогляд.

Для національної і культурної ідентичності важливі не тільки єдність певної спільноти, але й наявність диференціації, культурної різниці, відмінності. До проблем української національно-культурної ідентичності можна виокремити основні: внутрішня переконливість та самовизначеність; зовнішнє визнання.

Як стверджує О. Гора, «вирішальним етапом становлення ідентичності особистості – періодом її зміцнення та закріплення – є юнацький вік, коли темпи розвитку сягають найвищого інтелектуально-теоретичного рівня. Подальші зміни національної ідентичності є вже не стільки її формуванням, скільки трансформацією, яка залежить від соціально-політичних, економічних, та інших сфер життєдіяльності людини» [18, с. 91]. Це ще раз підтверджує актуальність дослідження шляхів формування та методів визначення рівня сформованості національної ідентичності студентській молоді.

Безумовно, що формування національної ідентичності визначається, крім етапів психічного розвитку людини в процесі її етнізації, від регіональної специфіки. Адже регіональні соціально-політичні ситуації, історичні особливості, ментальність, міграційні процеси, різноманіття етнічних груп мають теж істотний вплив на особистість.

Національно-культурну ідентичність української молоді, як

правило, трактують як віднесення індивіда до української нації, ототожнення себе з культурою та традиціями українців, ставлення до себе, до інших та до суспільства. Ще 5-10 років тому Україна у молоді, зокрема у студентів, ототожнювалась з офіційними державними символами – з прапором, гербом, гімном; з вишиванкою, українською піснею, козацтвом [14]. Проте через суспільно-політичні зміни, за умов відкритості на заході та кількالكітньої агресії на сході країни змінилися чинники національної та суспільної ідентифікації. У зв'язку з цим національно-патріотичному вихованню молоді почали приділяти ще більше уваги: на державному рівні: затверджено «Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» (2015), «Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2016), «План дій щодо реалізації «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді» на 2017-2020 роки» (2017).

У «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» зазначається: «На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей». Серед основних заходів реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання є «вивчення сучасних виховних систем, узагальнення та поширення найкращого досвіду з національно-патріотичного виховання дітей та молоді».

Діагностувати рівень сформованості національно-культурної ідентичності молоді варто не тільки тестуванням, але і засобами моніторингу соціальних мереж, активністю в організації та проведенні національних, патріотичних, політичних, культурних, волонтерських заходів. Чудовим прикладом національно-культурної згуртованості є Всеукраїнський радіодиктант національної єдності. Цей флешмоб проводиться із 2000 року. Але тільки за останні роки він набув грандіозних масштабів. У 2017, як завжди, у День української писемності та мови, його писали і в Україні, і в Латвії, Литві, Португалії, Словаччині, Румунії, Казахстані, Китаї, Аргентині, США та Канаді.

У педагогіці, теорії виховання, освітньому менеджменті вивчається явище освітньо-виховної соціалізації, під якою розуміється передача людині соціальної інформації, досвіду, культури, поведінкових та світоглядних цінностей. Цей процес є необхідним впливом середовища і суспільства на особистість. Однією із визначальних складових освітньо-виховної соціалізації є національно-культурна ідентичність.

Список використаної літератури

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. **2. Paulo Freire: A Critical Encounter (Political Science/Sociology)** by Peter Leonard and Peter McLaren. – London : Routledge, 1993. – 208 p. **3. Тейлор Ч.** Етика автентичності / Пер. з англ. / Ч. Тейлор. – К. : Дух і літера, 2002. – 128 с. **4. Філософія освіти: Навч. посібник /** За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с. **5. Гончарук Т. В.,** Шумка М. Л. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізації українського суспільства / Т. В. Гончарук, М. Л. Шумка // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Зб. наук. пр. Кн. 6. / Редколегія. відп. секретар З. С. Скринник. – Л. : УБС НБУ, 2013. – С. 391–398. **6. Козловець М. А.** Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія / М. А. Козловець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с. **7. Нагорна Л.** Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. – К. : ІПіЕНД, 2002. – 272 с. **8. Розумний М.** Фактори сучасної національної самоідентифікації українців / М. Розумний // Український центр політичного менеджменту. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua>. **9. Степико М. Т.** Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с. **10. Титар О. В** Глобалізація та українські культурні ідентичності : поліцентризм, тотальність, холістичність / О. В. Титар // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – № 1029-П. – С. 252–257. **11. Закон України «Про освіту».** [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page4> **12. Бех І. Д.** Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2013. – №4(81). – С. 42–49. **13. Журба К. О.** Вікові особливості виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи / К. О. Журба // Матеріали VII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій : у 2-х т. / [упор. Назаренко Г. А.]. – Черкаси : ЧОПОПП, 2015. – Т.1. – С. 62–66. **14. Титар О. В.** Національно-культурна ідентичність сучасної молоді / О. В. Титар // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2015. – Вип. 2. – С. 85–91. **15. Філіпчук Г.** Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія / Г. Філіпчук. – Чернівці : Друк Арт, 2016. – 304 с. **16. Шкільна І. М.** Теоретичний аспект формування національно-культурної ідентичності у старших підлітків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/709819/1/33.pdf>. **17. Сміт Ентоні Д.** Національна ідентичність / Ентоні Сміт. – К. : Основи, 1994. – 223 с. **18. Гора О.** Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів / О. Гора // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 103. – С. 90–100.

Кондур О. С. Формування національно-культурної ідентичності молоді у сучасній освітньо-виховній парадигмі

У статті висвітлено сучасні особливості формування національно-культурної ідентичності молоді. Процеси глобалізації ведуть до злиття локальних культур у єдину світову культуру. Відбувається інтенсивний процес поширення західноєвропейської та східного типу культур. «Стираються» не тільки міждержавні кордони, але й нівелюються національні цінності. Тому питання національної ідентифікації є важливими для кожного народу, окремих етнічних спільнот, бо торкається суттєвих основ їх існування. Формування національно-культурної ідентичності відбувається у дитячому та юнацькому віці. Це зумовлює необхідність, щоб освітня система, кожен навчальний заклад створили відповідне освітньо-виховне фахове і творче середовище для навчання і виховання.

На рівень сформованості національної ідентичності індивіда впливає багато факторів: етап психічного розвитку, регіональні традиції, різноманіття етнічних груп. Суттєвий вплив соціально-політичних та історичних подій. Тому змінюються чинники національної та суспільної ідентифікації. Відповідно потребують оптимізації шляхи формування та методи визначення рівня сформованості національної ідентичності студентській молоді. Адже в юнацькому віці темпи розвитку сягають найвищого інтелектуально-теоретичного рівня.

На державному рівні приділяється велика увага національно-патріотичному вихованню.

Ключові слова: національна ідентичність, національно-патріотичне виховання, освітня парадигма, студентська молодь, виховання.

Кондур О. С. Формирование национально-культурной идентичности молодежи в современной парадигме образования и воспитания

В статье рассматриваются современные особенности формирования национально-культурной идентичности молодежи. Процессы глобализации ведут к слиянию локальных культур в единственную мировую культуру. Происходит интенсивный процесс распространения западноевропейского и восточного типа культур. «Стираются» не только межгосударственные границы, но и нивелируются национальные ценности. Поэтому вопросы национальной идентификации являются важными для каждого народа, отдельных этнических групп, ибо это касается важных основ их существования. Формирование национально-культурной идентичности происходит в детском и юношеском возрасте. Это предопределяет необходимость, чтобы образовательная система, каждое учебное заведение создали соответствующую образовательно-воспитательную профессиональную и творческую среду для учебы и воспитания.

На уровень сформированности национальной идентичности индивида влияет много факторов: этап психического развития, региональные традиции, многообразия этнических групп. Существенное влияние социально-политических и исторических событий. Поэтому изменяются факторы национальной и общественной идентификации. Соответственно нуждаются оптимизации пути формирования и методы определения уровня сформированности национальной идентичности студенческой молодежи. Ведь именно в этом возрасте темпы развития достигают наивысшего интеллектуально-теоретического уровня.

На государственном уровне уделяется большое внимание национально-патриотическому воспитанию.

Ключевые слова: национальная идентичность, национально-патриотическое воспитание, образовательная парадигма, студенческая молодежь, воспитание.

Kondur O. Formation of National and Cultural Identity of Youth in the Modern Educational and Upbringing Paradigm

The article focuses on the modern aspect of the formation of national and cultural identities of young people.

The processes of globalization lead to the fusion of local cultures into a single world culture. There is an intensive process of spreading the Western European and Oriental types of cultures. Not only interstate borders are being erased, but national values are also leveled. Therefore, the issues of national identity are important for every people, for certain ethnic groups, because it concerns the essential foundations of their existence. Formation of national and cultural identity occurs in childhood and adolescence. This predetermines the need for the education system, each educational institution, to create a suitable educational and upbringing professional and creative environment for learning and upbringing.

The level of formation of the national identity of an individual is influenced by many factors: the stage of mental development, regional traditions, varieties of ethnic groups. Substantial impact of socio-political and historical events. Therefore, factors of national and social identity are changing. Accordingly, they need to optimize the way of formation and methods for determining the level of formation of the student identity of a student. Indeed, at this age, the pace of development reaches the highest intellectual-theoretical level.

At the state level, great attention is paid to national-patriotic education.

Key words: national identity, national and patriotic upbringing, educational paradigm, student youth upbringing.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.